

Der: Pınar İlkcaracan, Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik Adlı Eserinin Değerlendirilmesi

A Review of Woman and Sexuality in Muslim Societies
Ed. By Pınar İlkcaracan

Haz. Pınar İlkcaracan, *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik*
İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, 283 sayfa. ISBN 978-975-05-0195-1

Değerlendiren: Aykut Günaydın¹

Öz

Kadının İnsan Hakları Projesi, Uluslararası New Ways Vakfı gibi çeşitli sivil toplum kuruluşlarının kurucu üyesi, psikoterapist ve araştırmacı kimliğine sahip olan Pınar İlkcaracan'ın Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik adlı çalışması Türkiye, Filistin, Cezayir, İran gibi farklı ülkelerde kadın ve cinsellik üzerine yazılmış makalelerin bir araya getirilmesinden oluşmaktadır. Kadın ve cinselliğin Müslüman toplumlarda sosyo-kültürel, siyasi, dinî ve ekonomik bakımdan etkileri bu çalışmada yer verilen makalelerde farklı açılardan görülmektedir. Eser içerisinde "Önsöz" "Giriş" (Giriş bölümü makale ile birleştirilmiş), on üç makale ve yazarlar hakkında bir bölüm bulunmaktadır. Çalışma içerisinde yer alan makalelerden iki tanesi derleyici yazara ait olup diğerleri çeşitli coğrafyalardaki araştırmacılar tarafından kaleme alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Cinsellik, Müslüman toplum, Toplumsal cinsiyet

Abstract

Pınar İlkkaracan is a psychotherapist, researcher, and co-founder of several non-governmental organizations, including the Women's Human Rights Project and the International New Ways Foundation. The book *Women and Sexuality in Muslim Societies* comprises a compilation of articles exploring the topics of women and sexuality in various countries such as Türkiye, Palestine, Algeria, and Iran. The articles in this study examine the varied impact of women and sexuality in Muslim societies from different perspectives, considering their socio-cultural, political, religious, and economic dimensions. The work contains a "Preface", a combined version of the "Introduction" with the article, thirteen articles, and a section dedicated to the authors. The study includes two articles authored by the compiler and the remaining articles were written by researchers from different geographical locations.

Keywords: Women, Sexuality, Muslim society, Gender

Atıf/Citation: Günaydın A., (2023). Der: Pınar İlkkaracan, Müslüman toplumlarda kadın ve cinsellik adlı eserinin değerlendirilmesi, *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 427-436.

¹ Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halkbilimi Bölümü, Ankara, Türkiye, aykutgunaydin[at]outlook.com, ORCID: 0000-0003-3383-3087

Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik

Müslüman toplumlarda kadın ve din anlayışının neyi ifade ettiğine dair çeşitli araştırmalar ortaya konmuştur. Kadının konumu sadece İslam'da değil diğer inanç sistemlerinde ve kültürel yaşamlarda da kimi açılardan tartışılmalıdır. Toplumsal cinsiyet ekseninde kadın ve din bağlamı şahsi düşünceler ve çıkarıcı emeller altında suistimal edilerek toplumsal karmaşaya sebep olmaktadır. İslam, Peygamber'in vefatından sonra giderek yaygınlaşması, farklı coğrafyalarda kültürel yaşamlarla iç içe geçmesi ve katı ataerkil yahut baskıcı erkek iktidarının da etkisiyle birlikte istenilen şekilde yorumlanmaya açık hale gelmiştir. Oysaki Kur'an'ın kendisi ve sahih olarak nitelenen, doğruluğundan şüphe duyulmayacak hadisler incelendiğinde kadının toplumsal cinsiyet yapısında ikinci bir sınıfta olduğu söylenemez. *Kadının İnsan Hakları Projesi, Uluslararası New Ways Vakfı* gibi çeşitli sivil toplum kuruluşlarının kurucu üyesi, psikoterapist ve araştırmacı kimliğine sahip olan Pınar İlkaracan'ın *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik* adlı çalışması Türkiye, Filistin, Cezayir, İran gibi farklı ülkelerde kadın üzerine yazılmış makalelerin bir araya getirilmesinden oluşmaktadır. Eser içerisinde "Önsöz" "Giriş" (Giriş bölümü makale ile birleştirilmiş), on üç makale ve yazarlar hakkında bir bölüm bulunmaktadır. Çalışma içerisinde yer alan makalelerden ikisi derleyici yazara ait olup diğerleri çeşitli coğrafyalardaki araştırmacılar tarafından kaleme alınmıştır.

"Giriş: Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik" (s. 11-32) başlıklı kısım yazarın ilk yazısı olmakla beraber eserin de başlığını oluşturmaktadır. İlkaracan bu bölümde özellikle Ortadoğu, Afrika ve Asya bölgelerinde kadına cinsellik açısından biçilen değeri ifade etmektedir. Kadın cinsel bir obje gibi ele alınmaktadır. Gerek kaynak kitaplardan gerekse toplumsal ifadelerden erkeklerin ihtiyacına cevap veren ya da fitne unsuru olarak görülen bir varlık şeklinde yorumlanmaktadır. Bu bölüm özellikle milliyetçi, sömürgeci, köktendinci yapıların kadına biçtiği görev ve değeri anlatması bakımından önemlidir.

F. Mernissi'nin "İslâm'da Aktif Kadın Cinselliği Anlayışı" (s. 33-53) adlı makalesinde, erkeğin aktif, kadının ise pasif olarak algılanmasına karşı çıkmaktadır. Cinsel arzuların erkekte ve kadında aktif olduğunun belirtilmesi, doğru bir şekilde kullanılması ile açıklanmaya çalışılmıştır. İmam Gazali'nin *İhyau Ulûmi'd-Din*'i gibi çeşitli kaynaklardan yola çıkarak Allah'ın kadın ve erkeği tamamlayıcı bir unsur olarak yarattığına ve cinsel arzunun neye hizmet ettiğine açıklık getirmektedir. Kadının erkeği tahrik eden, baştan çıkaran bir yapısının olduğunun kabulü ve bundan dolayı peçe vb. kapanmalarla cinselliğinin bastırılarak toplumsal cinsiyet kimliğine zarar verildiği belirtilmektedir. Yazar fikirlerinden ve kitapların delillerinden yola çıkarak bu görüşü eleştirmektedir.

Leila Ahmed'in "Arap Kültürü ve Kadınların Bedenlerinin Yazılışı" (s. 55-74) adını verdiği üçüncü kısımda, Arap kültüründe erkek toplumunun kadın bedenine getirdiği yorumlar ele alınmaktadır. İslam'da kadının sadece üreme, cinsellik ve erkeğe itaat etmesi şeklinde bir yapının olduğu düşüncesinin öne sürülmesi, Arap kültürünün baskıcı ve erkek egemen bir yapısı olduğuna işaret etmektedir. Burada verilen bilgiler ve yapılan yorumlar, kadını kontrol altına almak için yazılan kaynakların, kültürün şekillenmesine nasıl etki ettiğini göstermektedir.

"Müslüman Dinsel Sağ (Köktendinciler) ve Cinsellik" (s. 75-98) adlı bölümün yazarı Ayesha M. İmam, makalesinde aşırı dinci olarak da ifade edilebilen toplumun kadınlar üzerinde nasıl bir hâkimiyet kurduğunu açıklamaktadır. İslam hayatını yaşayan Müslüman birey, yaşadığı toplumun sosyokültürel yapısı ile dinini kendine göre yorumlayıp kadını bir çerçeveye yerleştirmektedir. Ortadoğu ve Arap toplumlarında kadınlara yönelik bu anlayışın özellikle Batı toplumunda İslam'ın değerini küçük düşürmekte olduğu anlatılır. Oysaki kadının namus, cinsiyet, cinsellik olarak algılanışı her Müslüman toplumda aynı değildir. Özellikle yazar burada

köktendincilik kavramının Hristiyan tarihine dayandırılan bir terim olduğunu, bundan dolayı başka dinler için bunun uygun olmadığını belirtir. Bununla ilgili bazı eleştiriler ve yorumlar getirmektedir. Bu yorumları ve eleştirileri, dünyadaki bütün dinsel sağcı hareketlerin sahip olduğu özellikler (iktidar, cinsel kontrol, karşı dine hoşgörüsüzlük vb.) içerisinde ifade ettiği görülmektedir.

Fatıma Mernissi'nin "Bekâret ve Ataerki" (s. 99-113) adlı makalesinde bekâretin Müslüman kadınlar için önemine değinilmektedir. Evlenmeden önce bekâretini kaybeden genç kızların evlendiği zaman başlarına ne gibi felaketlerin geleceği korkusuyla yaşaması, sosyal hayatına ve ruhsal dengelerine zarar vermektedir. Erkeklerin evlenmeden önce cinsel ilişkide bulunarak toplum tarafından herhangi bir cezaya çarptırılması düşünülmezken, kadın için bu tam tersi olmakta, en fecisi ölümle cezalandırılmaktadır. Özellikle bu durumun erkekler açısından sosyal şizofreni olarak tanımlandığı belirtilmektedir. Bekâretin kadın üzerinde vurgulanan öneminin getirdiği düzende genç kızların kızlık zarı diktirme operasyonlarına başvurarak sahte bakire kimliğine büründükleri ifade edilmektedir. Bu bölümde ayrıca Fas'tan örneklerle mekânın, ekonominin ve eğitimin kadına nasıl bir dünya sunacağı ve hayatını nasıl yönlendireceği tartışılmaktadır. Ayrıca Arap toplumu ve Çin toplumu arasında bekâretin bir karşılaştırması yapılmaktadır. Fakat bekâret ve ataerki düzenin sadece Müslüman toplumu üzerinden genellenerek anlatılması, objektifliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır.

"Modern Türk Tıbbında Bekâret Testleri ve Suni Bekâret" (s. 115-132) başlıklı bölümde Dilek Cindoğlu'nun Ankara, İstanbul ve İzmir'de bulunan on üç kadın doğum uzmanı ile bekâret ameliyatları ve bekâret testleri üzerine yaptığı çalışmanın verileri sunulmaktadır. Toplum içinde tecavüz, evlenme sonrası ve evlenme öncesi kızın yaşadığı durumlara binaen yapılan bu testlerin kadın doğum uzmanları

açısından nasıl karşılandığı da ayrıca ifade edilmektedir. Modern yaşamda sıklıkla görülen kızlık zarı dikimi operasyonlarının kimi doktorlar tarafından ticarete dökülerek bir gelir kapısı elde edildiğinin belirtilmesi de toplumda oluşan yapının nasıl bir hale büründüğünü göstermektedir.

Derleyici Pınar İlkkaracan'ın bir diğer çalışması da "Türkiye'nin Doğu Bölgelerinde Kadın Cinselliği Bağlamının İncelenmesi" (s. 133-150) adlı kısımdır. Bu makalede bölgede yapılan araştırmalar neticesinde ekonomi, eğitim, sosyokültürel yapının kadının yaşam biçimine nasıl yön verdiği anlatılmaktadır. Doğuda 599 kadın ile gerçekleştirilen görüşmelerde yaş, eğitim, anadil, medeni hal ve ikamet özellikleri altında veriler toplanarak istatistiki bir grafik çıkarılmıştır. Bu verilerle çekeşlilik, medeni-dinî nikâh, evlilik yaşı, zorla veya görücü usulü evlilik, evlilik dışı ilişkiler ve namus cinayetleri ile kadına yönelik şiddetin bölgedeki mahiyeti ve yayılımının ne kadar olduğu hesaplanarak toplumsal yaşamın biçimi hakkında bir neticeye ulaşmaya çalışılmıştır.

Shahla Haeri adlı yazarın kaleme aldığı "İran'da Geçici Evlilik ve Devlet: Kadın Cinselliği Üzerine İslami Bir Söylem" (s. 151-173) başlıklı bölümde, İslami hayat içerisinde en tartışmalı olaylardan birinin meydana gelişi ve bu olay sonrasında yaşanan gelişmelerin ve çalışmaların neler olduğu ortaya konulmuştur. 1990 yılının Kasım ayı içinde İran Cumhurbaşkanı Rafsancani'nin gençler arasında geçici evliliğin (muta nikâhı) yapılmasının toplumun sağlıklı bir şekilde yürümesine ve kadınların da cinsel arzularının karşılanması gerektiğine değindiği ifade edilmektedir. Toplum içerisinde özellikle feminizm çalışmaları yürütücülerinin bu söylemleri büyük bir tepki ile karşıladığı ifade edilmektedir. Kadının cinsel yaşamına destek olduğu gibi düşünülen bu tutum, aslında erkeğin zinadan kaçış imkânına katkı sağlamaktadır. Ayrıca muta nikâhı yani geçici evlilik sırasında verilen paranın (ecr terimi kullanılır) ve evlilik yapısının kalıcı evlilik

karşılığında verilen başlık parası (mehr) ile fahişelik kavramında geçen ücretin toplumsal yapı üzerinden bir değerlendirmesi yapılmaktadır.

“Tavârik Toplumunda Aşk ve Yaşam” (s. 175-193) başlıklı bölüm, Shaaban’ın Cezayir’in Temanrasit, Sahra bölgesine yaptığı gezilerde Müslüman Tarki kabilelerinin kadın-erkek yaşamını gözlemleyerek nasıl bir yapı arz ettiğini ele almaktadır. Burada birlikte gezdiği ve tanıştığı kadınlardan hareketle, toplumun kadınlara karşı ne kadar eşit bir anlayış benimsediği ifade edilmektedir. Kadınların evlenme ve boşanmalarının nasıl olduğu incelenmiş ve bu süreçlerin diğer İslam toplumları ile karşılaştırması yapılmıştır. Ayrıca Müslüman toplumlarda kadınların biyolojik özelliklerinden biri olan periyodik günlerinin çoğunlukla pis, utanç verici bir duyguya neden olduğu düşünülürken, bu kabile içerisinde gayet saygın bir yeri olan hatta çeşitli ritüellerle kutlanan, kadının değerli olduğunu hissettiren bir biyolojik özellik olduğu vurgulanmaktadır. Kadın ve erkeğin toplum içerisinde baş başa kaldıkları anda kendilerine utanç verecek bir şey yapmayacaklarından emin oldukları düşüncesinin, toplumun düzenine de katkı sağladığını ifade etmektedir. Yazar bu bölümün sonunda, Tarki toplumunun âdetlerini aslında tüm Arap ülkelerindeki gibi tarihsel kaynak olan Kur’an ayetleri ve Peygamberin hadislerinden almasına karşın, eşsiz bir kadın özgürlüğünün olduğunu dile getirmektedir.

“Kadının İnsan Hakkı Olarak Cinsel Haz: Türkiye’deki Bir Taban Eğitimi Programından Deneyimler” (s. 195-206) başlıklı bölümde yazarlar Pınar İlkaracan ve Gülşah Seral, Türkiye genelinde çocuk yaştan itibaren cinsellik bağlamında kızların nasıl bir yapıya büründürüldüğünü göstermeye çalışmışlardır. Toplumda özellikle erkek çocukların küçük yaşlarda cinsel organının övünme duygusuyla halka gösterilmesi düşüncesi, sosyal hayatın bu bağlamdaki rolünü belirtir. Aynı şekilde kız çocuklarının mahrem yerlerinin

görünmesinin bir suç teşkil edebilecek kadar kötü algılanması, yine toplumun sosyokültürel bakış açısını yansıtmaktadır. Yazarlara göre kadınların âdet görmesi, kadının cinsellikle alakalı durumları dile getirmesi genellikle ayıp, kötü bir durummuş gibi algılanmaktadır. Bu çalışmada insan hakları eğitiminde kadının değerini topluma anlatmanın önemine ve yanlış bilinen hususların gerçekliği gösterilerek toplumsal karmaşıklığın çözülebileceğine işaret edilmektedir. Bu kapsamda “Kadının İnsan Hakları” adlı programın Türkiye’nin yedi coğrafi bölgesindeki toplum merkezleri ve kız çocuk yetiştirme yurtlarında, alanın uzmanları tarafından uygulanan bir sosyal sorumluluk projesi olduğu bildirilmektedir.

Nadera Shalhoub-Kevorkian, “Tecavüzün Kültürel Bir Tanımına Doğru: Filistin Toplumunda Tecavüz Mağdurlarıyla Çalışırken Karşılaşılan İkilemler” (s. 207-242) adlı makalesinde kültürel, sosyal, ekonomik ve mekânsal bağlamda kadınlara yöneltilen suçların toplumlara farklılık arz ettiğini belirtmektedir. Tecavüzü gerçekleştiren kişinin toplum ve hukuk bağlamında nasıl algılandığı, mağdurun yine toplum ve hukuk bağlamında nasıl bir değer gördüğü Filistin halkı örneğinde anlatılmaktadır. Yazarın bu makalede vurguladığı en önemli husus, tecavüz mağdurlarına yönelik evrensel bir yardım yönteminin olmadığı; bunun toplumun kültürel bağlamına göre şekillendiği konusudur. Kültürel ve toplumsal yapı dikkate alınarak Filistin’in Batı Şeria ve Gazze şehirlerinde yaşayan tecavüz mağduru 22 Filistinli kadına klinik inceleme yapılmıştır. Profesyonel yardımcılarla yapılan bu çalışmada mağdurlardan elde edilen bilgiler araştırmacı tarafından irdelenerek toplumun tecavüze uğrayan kadınlara nasıl baktığı, kadının iffetine, bekâretine ve aile namusuna yüklediği kültürel anlamın ne olduğu, çeşitli alt başlıklar altında incelenmiştir. Özellikle tecavüz mağduru Filistinli kız çocuklarına toplumun bakış açısını ortaya koyması açısından önemli bir bölüm olarak değerlendirilmektedir.

Çalışma içerisindeki “Arap Toplularında Namus Cinayetleri ve Toplumsal Cinsiyetin İnşası” (s. 243-264) adlı makalede yazar Lama Abu-Odeh, kadının evlilik öncesi ya da evli olduğu dönemde gerçekleştirdiği zina fiiline karşılık, öncelikle erkek kardeşin ve babanın, kadının bu iffetsizliğini temizlemesi vazifesini ortaya koymaktadır. Bu bölümde Ürdün ceza yasası, Osmanlı ceza yasası, Fransız ceza yasasından örnekler verilmektedir. Batı toplumu olarak modern bir hayatın yaşandığı güzellemesinin tüm dünyada gösterilmesine karşılık 1810 tarihli Fransız ceza yasasında namus cinayetine karşı verilen/verilmeyen cezaların nasıl olduğunun gösterilmesi önemlidir. Arap ceza hukukçularının bu konuya bakışı açısından sadece Mısır ceza yasasının kadına karşı durumlarda ön planda sunulması, toplumun tek bir kaynak üzerinden ele alınmasının ne derece doğru olduğunu sorgulamaktadır.

Çalışmanın son makalesi olan Nahid Toubia'nın “Kadın Genital Mütilasyonu Nedir?” (s. 265-277) yazısı genellikle Müslüman olmayan toplumların yanlış olarak bildiği, kadının hakir görülerek cinsel arzularının yok edilmesine karşılık gelen vajinasına yapılan müdahaleyi ele almaktadır. 4-16 yaş arasında kız çocuklarının klitoris denilen uzvunun birtakım operasyonlarla alınması olayı daha çok Doğu Afrika ve Batı Afrika bölgelerinde görülmektedir. Yapılan bu işlemin, bölgedeki insanlardan alınan bilgilerde, genellikle Tanrı'nın zorunlu tuttuğu bir durum olduğu, daha kolay doğum yapabilme, bebeğin sağlıklı dünyaya gelmesi, temizlik-güzellik, ahlak bakımından önemli olduğu vurgulanır. Her ne kadar bu durum İslamiyet ile bağdaştırılsa da ne Kur'an'da ne de Peygamber'in hadislerinde bu durumla alakalı bilgi yoktur. Bu işlemi gerçekleştiren Afrika toplumlarının İslamiyet ile karşılaşmadan önce de bu uygulamayı yaptıkları bilinmektedir. Kadına karşı yapılan bu acı verici müdahalenin sahte idealler çatısı altında toplumun sosyokültürel bir getirisi olduğu söylenebilir.

Pınar İlkkaracan'ın editörlüğünü yürüttüğü bu çalışma, farklı coğrafyalardan araştırmacıların çeşitli istatistiki verilerle ve gözlemlerle ortaya koydukları makaleleri bir araya getirmektedir. İslamiyet içerisinde kadının yerinin önemli olduğu, erkek ile eşit haklara sahip olduğu belirtilirken; toplumların sahip olduğu kültürel yapılar, ekonomi, eğitim, mekân-coğrafi şartlar gibi unsurların, kadının toplumsal cinsiyet bağlamındaki yeri konusunda o kadar da adil şartları doğurmadığı da görülmektedir. Farklı çalışmalar perspektifinde İslam toplumlarında kadının nasıl bir konumda olduğunun anlatıldığı bu eserin üzerinden geçen zaman dikkate alınarak yeni araştırmalara da ihtiyaç duyulduğu açıktır. Bugün daha geniş coğrafyalar nezdinde cinselliğin alımlanmasına yeniden bakılabilir, günümüz yaşamının yeni parametreleriyle kadının İslam inancının yaygın olduğu toplumlarındaki gündelik hayat pratiklerine ve bunun bir parçası olarak cinselliği alımlama biçimlerine yeniden bakılabilir.

Teşekkür: Bulunmamaktadır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız çift kör hakemli.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Kaynaklar / References

İlkkaracan, P (Ed). (2014). *Müslüman toplumlarda kadın ve cinsellik*. İletişim Yayınları.